

**УКРАЇНЬКА АСОЦІАЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**УКРАЇНСЬКИЙ ЩОРІЧНИК
З ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТУДІЙ**

Випуск VI

КИЇВ 2021

УКРАЇНЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОРІЧНИК
З ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТУДІЙ

Випуск VI

Київ

2021

Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. VI.– Київ, APREI, 2021. – 165 с.

The Ukrainian Yearlybook of European Integration Studies. Issue VI. – Kyiv, APREI, 2021. – 165 p.

У даному Випуску Щорічника з Європейських Інтеграційних Студій представлені публікації науковців з різних університетів України. В своїх напрацюваннях автори висвітлювали результати своїх досліджень з євроінтеграційної тематики, намагались комплексно осмислити соціально-економічні аспекти розвитку Європейського Союзу, відносини ЄС – Східне Партнерство, а також досліджували різні аспекти європейського виміру реформування вищої освіти в Україні та країнах ЄС.

This issue of the Yearlybook of European Integration Studies contains publications of scholars from different universities of Ukraine. In the articles the authors highlighted the results of their research on European integration, the socio-economic aspects of the development of the European Union, the EU-Eastern Partnership relations, as well as various aspects of the European dimension of higher education reform in Ukraine and EU countries.

Редакційний комітет не несе відповідальності за погляди, висловлені авторами матеріалів. За повного або часткового використання матеріалів збірника посилання на видання обов'язкове. Матеріали надруковані методом прямого відтворення тексту, наданого авторами, які несуть відповідальність за його достовірність, зміст і стилістику, за правильне цитування літературних джерел та посилання на них.

The Editing Committee is not responsible for the views expressed by the authors. In case of full or partial use of the materials of the Yearlybook, the reference to the publication is obligatory. The articles were published by the method of direct reproduction of the text provided by the authors, who are responsible for its authenticity, content and style, as well as for the correct quotation of the literature sources and references to them.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ISSN 2708-0205 (online)

© Українська Асоціація Викладачів і
Дослідників Європейської Інтеграції, 2021

ЗМІСТ

Герасимчук Таміла

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	4
---	---

Горюнова Катерина, Стойка Андрій, Борисова Інга

ПРАКТИКА ВИЗНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	23
--	----

Дугинец Ганна, Збань Микола

ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИН ЄС ТА США В ХХІ СТ	38
---	----

Калитчак Роман, Барна Б.

ВІДНОСИНИ НОРВЕГІЇ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ СКРІЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІТОЛОГІЇ	48
--	----

Кирилюк Олександр

СУВЕРЕНІЗМ ТА ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ В ОПТИЦІ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ УНІВЕРСАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ МОВИ	58
--	----

Кундеус Оксана

ГІБРИДНА ВІЙНА РФ ЯК ПРОТИДІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ВИБОРУ УКРАЇНИ	79
--	----

Малиновська Наталія

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СПІВПРАЦІ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ МУСУЛЬМАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	89
--	----

Саркісян Лариса, Кравець Катерина

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПЕРЕХІД ДО ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ	101
---	-----

Сікорська Ірина

REFORMATION OF HIGHER EDUCATION IN ITALY: ANALYSIS THROUGH PRISM OF EUROPEAN EDUCATION POLICIES AND NATIONAL INITIATIVES	113
---	-----

Сірінюк-Долгарьова Катерина, Любченко Юлія

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МЕДІАСТУДІЙ У КУРСІ ERASMUS+ МОДУЛЮ ЖАНА МОННЕ «EU-INDY»	125
--	-----

Скляр Ірина, Костель Микола, Мельник Олена

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	133
--	-----

Стойка Андрій, Никифоренко Наталія

ПРОЦЕСИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	144
---	-----

Тупахіна Олена, Маклюк Ольга

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА У РЕЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОДУЛЮ ЖАНА МОННЕ «ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ ПРИМИРЕННЯ В УКРАЇНІ»	155
---	-----

Герасимчук Таміла
кандидат історичних наук, доцент
професор кафедри політичних наук
Рівненський державний гуманітарний університет

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

THE VALUE DIMENSION OF THE COMMUNICATION PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Анотація. У статті аналізуються цінності як світоглядні принципи, що лежать в основі процесу інтеграції України з ЄС, визначають зміст комунікації європейської інтеграції України та реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. У науковому дискурсі проблема трансформації цінностей займає чільне місце, що особливо актуалізується у реалізації європейського вибору України, що з лютого 2019 року затверджено в Конституції України. Протягом 30-ти років незалежності і становлення державності Україна проходить період важливих соціальних, культурних і політичних трансформацій, які тісно пов'язані зі зміною системи цінностей. Аналіз даних міжнародних та крос-національних соціологічних досліджень цінностей показує, що культура і цінності є фундаментом державотворчих процесів, позаяк визначають розвиток усіх сфер суспільного життя, включаючи і європейську інтеграцію України. Європейська інтеграція України – процес, що визначається не лише управлінськими рішеннями і політикою держави, а і нашими глибинними переконаннями, знаннями про Європейський Союз та сповіданням європейських цінностей. Європейські цінності – це світоглядні принципи, які повинні пронизувати зміст процесу комунікації європейської інтеграції та культивуватися, відстоюватися і сповідуватися в усіх напрямках і на всіх етапах співпраці України з ЄС. Власне європейські цінності виконують функцію обґрунтування європейського вибору України і можуть бути світоглядною платформою, що об'єднає українців з європейцями.

Ключові слова: європейська інтеграція, комунікація, соціологічні дослідження, цінності, європейські цінності.

Summary. The article analyzes the values as worldview principles that underlie in the process integration of Ukraine with the EU, determine the content of communication of European integration of Ukraine and the implementation of the Communication Strategy in the field of European integration for 2018-2021. In the scientific discourse,

the issue of transformation of values occupies a prominent place, which is especially relevant in the implementation of the European choice of Ukraine, which is approved in February 2019 in the Constitution of Ukraine. Within the 30 years of independence and statehood, Ukraine passing through a period of important social, cultural and political transformations, which are closely connected with the change of the system of values. Analysis of data from international and cross-national sociological studies of values shows that culture and values are the foundation of state-building processes, as they determine the development of all spheres of public life, including the European integration of Ukraine. European integration of Ukraine is a process with defined not in a governmental decisions and state policy only, but also by our deep convictions, knowledge about the European Union and an embracement of European values. European values are worldview principles that should pervade the content of the process of communication of European integration and cultivate, defend and profess in all directions and at all stages of cooperation of Ukraine with the EU. In fact, European values sustain as a selection for European choice of Ukraine and can be a worldview platform that holds Ukrainians and Europeans together.

Keywords: European integration, communication, sociological research, values, European values.

Постановка проблеми. Важливою інтегральною характеристикою, що визначає будь-яке суспільство, державу чи соціальну групу, є система цінностей. Європейська інтеграція України – це не лише про міжнародні договори та внутрішні реформи, про трудову міграцію чи безвізовий режим, в першу чергу – це про зовнішню політику і безпеку, про мир і права людини, самоідентифікацію та людську гідність, солідарність і співпрацю, толерантність та інклюзивність. Це і є європейські цінності, вони закладені в європейських угодах і закарбовані в законодавстві національних держав – членів ЄС. Договір про Європейський Союз 1992 року «відкриває двері» для входження в нього будь-якій європейській країні, що поділяє європейські цінності та принципи функціонування ЄС. Маастрихтський договір 1992 року вперше на рівні установчих документів визначив обов'язок ЄС на дотримання прав і свобод людини, перш за все тих, які закріплені в Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Рада Європи, 1950 р.). Євроінтеграція це не лише правові норми, вона стала результатом перетворень, які відчують на собі громадяни ЄС: вони вільно переміщуються, вільно обирають своє місце проживання, беруть участь в політиці ЄС і обирають Європейський Парламент, вільно обмінюються думками, ідеями, вони впевнені, що їх права захищені. Спільні європейські цінності дали їм право отримати статус європейського громадянина, що в свою чергу стало для них також цінністю.

Загальновідомо, що ціннісні бар'єри між європейцями та українцями є досить великими. Відтак, реалізуючи наш європейський вибір, ми повинні долати ціннісні бар'єри, що уповільнюють рух України до ЄС, відрізняють нас від європейців ментально і культурно. Щоб долати їх і змінити ситуацію – потрібно розуміти як це можна зробити, з чого починати, хто і як має просувати

європейські цінності на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Кожна політична нація є суб'єктом політики тоді, коли вона є носієм певних цінностей, усвідомлює свою ідентичність і розуміє чого вона хоче досягти. Дані соціологічних досліджень показують суттєві відмінності у розумінні, сприйнятті та сповідуванні європейських цінностей українцями як загалом, так і на регіональному рівні. Попри те, що близько 60% громадян готові проголосувати за вступ України до ЄС, у соціологічних дослідженнях цінностей ми бачимо в рази меншу частку тих, хто світоглядно пов'язує себе з Європою, хто розуміє і готовий сповідувати європейські цінності.

Актуальність дослідження структури ціннісних орієнтацій зростає в періоди трансформацій, а також з огляду на світовий процес глобалізації. Відтак вивчення цінностей на міжнародному та національному рівнях надає можливість аналізу сучасного стану та прогнозування динаміки розвитку тих чи інших управлінських і політичних рішень.

Хоча загалом проблема цінностей студіюється вченими різних галузей соціальних і поведінкових наук, але проблема трансформації домінуючих в українському суспільстві цінностей та їх кореляції з парадигмою європейських цінностей розкривається ситуаційно, що недостатньо для того, щоб надати проблемі практичного виміру. Наукова розвідка є спробою аналізу європейських цінностей як світоглядно-ціннісної основи процесу комунікації європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметно і фахово досліджують проблему соціальних цінностей відомі українські вчені-соціологи О. Балакірева, Є. Головаха, Н. Паніна, А. Ручка, О. Сахань, О. Черниш, М. Чурилов та інші. Грунтовні напрацювання у дослідженні цінностей мають вчені Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України М. Горелов, В. Гриневич, В. Ковалевський, І. Кучеренко, О. Майборода, О. Мандебура-Нога, М. Михальченко, С. Пирожков, Ю. Шайгородський, О. Шевченко, М. Рябчук. У колективній монографії «Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах» за редакцією М. Михальченка досліджується система політичних цінностей населення України, їх структура, регіональна специфіка. Розкриваються методологічні та теоретичні основи їх аналізу й корегування в ціннісно-розколотому українському суспільстві. У праці здійснені спроби політичного прогнозу деяких процесів трансформації ціннісних орієнтацій в умовах курсу на європейську інтеграцію [25].

Відомий український соціолог Є. Головаха досліджує концептуальні проблеми зміни пострадянських цінностей і вбачає «труднощі в тому, що цінності залишаються радянські, а Україна обрала шлях до Європи, яка має іншу систему цінностей і нам важко вписуватися в координати європейського світосприйняття» [4; 5; 6]. Вчений вибудовує концепцію цінностей-медіаторів, завдяки яким відбувається перехід від пострадянських цінностей до європейських.

Важливим напрямом просування європейських цінностей є сфера освіти,

адже як середня школа, так і виші відіграють колосальну роль у формуванні світогляду особистості. Колективна монографія «Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи = European Values in Ukrainian Education: Challenges and Frontiers» за редакцією О. В. Тупахіної, К. Г. Сіріньок-Долгарьової, Р. К. Махачашвілі [9] є доведенням важливості такого підходу. Фокусуючись на європейських цінностях, як на фундаменті національної освітньої реформи, автори монографії розглядають цінності як невід’ємний компонент навчальної й наукової діяльності, управління освітою, забезпечення її якості [9]. В умовах трансформації ціннісних парадигм освіта є ключовою ланкою, відправною точкою змін у ціннісних установах і державотворенні.

Експерти та аналітики Лабораторії законодавчих ініціатив досліджують європейські цінності, водночас сприяючи розвитку демократичних цінностей, надаючи рекомендації щодо формування ефективної та збалансованої державної політики, розвитку політичної й правової культури громадян і політиків; впроваджують освітньо-мережеві програми [1].

Політичні комунікації в державному управлінні та ціннісні аспекти інформаційно-комунікативних технологій студіюють А. Баровська, Є. Драчов, А. Костенко, В. Мазур, О. Матета, Г. Почепцов, Є. Романенко, Т. Сивак та інші.

Досить широко проблема цінностей досліджується на глобальному рівні. У даному ключі важливими є міжнародні порівняльні дослідження цінностей, що представлені двома широко масштабними крос-національними проєктами: «Світове дослідження цінностей» (World Values Survey, WVS) [22] і «Європейське дослідження цінностей» (European Values Study, EVS) [30].

«Світове дослідження цінностей» (WVS) є довгостроковим порівняльним дослідженням, яке було започатковано в 1981 році професором Мічиганського університету (США) Рональдом Інглхартом на базі «Європейського дослідження цінностей» (EVS), на основі методики Ш. Шварца, і швидко стало одним із найбільш затребуваних та найавторитетніших міжнародних досліджень, яке охоплює близько 120 країн світу (майже 95% світового населення). Україна долучилася до «Світового Дослідження Цінностей» в 1999 році (четверта хвиля WVS), брала участь у наступних хвилях – у п’ятій у 2006 році та шостій у 2011 році, а також у сьомій в 2020 році. Окрім того, Україна долучилася до «Європейського дослідження цінностей» в 1996 році під час третьої хвилі і пізніше брала участь в наступній хвилі дослідження в 2008 році. На даному етапі WVS найбільше міжнародне дослідження людських переконань і цінностей, дані якого мають наукову цінність і є емпіричною основою у дослідженні багатьох проблем.

Ставлення українців до європейських цінностей знаходить місце не лише у міжнародних, а й у національних соціологічних дослідженнях. Так Українським інститутом майбутнього у червні 2021 року презентовано загальнонаціональне кількісне (5 тис. респондентів) та якісне (12 фокус-груп) соціологічне дослідження на тему: «Хто ми: Портрет українців очима українців» [23]. У грудні 2020 року в рамках реалізації Плану заходів з реалізації Стратегії комунікації Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) проведено

Всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України щодо євроінтеграції» [2].

Проблема цінностей досліджується і такими аналітичними центрами як Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка, Фонд Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва, Центр соціальних і маркетингових досліджень «Социс», Центр Разумкова тощо.

Методологія дослідження ролі цінностей у комунікації європейської інтеграції ґрунтується на нормативно-ціннісному, системному, та інституціональному підходах, компаративних методах, та методах SWOT- і контент-аналізу.

Нормативно-ціннісний підхід передбачає вивчення норм і цінностей як орієнтирів соціокультурної активності у політико-комунікативному просторі та створення правових основ для їх реалізації. Системний підхід ґрунтується на вивченні ієрархії цінностей як нормативно-ціннісної підсистеми у її взаємозв'язку з політичною системою, акцентує увагу на ролі цінностей у визначенні політичної поведінки, комунікації влади з громадянами і трансформації політичної системи. Інституціональний підхід акцентує увагу на інституціоналізації європейських цінностей, закріпленні їх у нормах і правилах політичної поведінки задля реалізації європейського вибору України.

На основі порівняльного методу досліджено зміст щорічних (2018-2021 років) Планів заходів з реалізації Стратегії комунікації. Компаративний метод сприяв виокремленню регіональних відмінностей у ціннісному сприйнятті дійсності та європейської інтеграції, відмінностей та схожості у домінуючих в Україні та європейських цінностях; аналізу динаміки громадської думки щодо інтеграції України з ЄС. Метод якісного контент-аналізу застосовано у дослідженні «Стратегії комунікації» і щорічних «Планів заходів» щодо її реалізації на предмет включення цінностей у зміст документів, що визначають зміст і структуру процесу комунікації європейської інтеграції, а також інформаційних продуктів, що розміщені на «євроінтеграційних» сайтах та в соціальних мережах. На основі контент-аналізу завдяки порівняльному методу досліджено зміни підходів щодо комунікування європейських цінностей у контексті реалізації Планів заходів.

Метою статті є дослідження процесу комунікації європейської інтеграції у фокусі трансформації системи цінностей на основі даних соціологічних досліджень та ціннісних портретів українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішна реалізація євроінтеграційного вибору України визначається, з одного боку, розвитком двосторонніх відносин з ЄС, гармонізацією національного законодавства до норм права ЄС, внутрішніми реформами, а з іншого – рівнем усвідомленої підтримки громадянами євроінтеграційних прагнень України. Підтримка європейської інтеграції України суспільством є і залишається важливою як для нас, так і для наших європейських партнерів. Історія проголошення нашої незалежності яскраво це підтверджує. Процес визнання України, як незалежної держави, розпочався не після Акту проголошення незалежності, а 2 грудня 1991

року, після Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року, на якому 90,32% громадян (явка 84,18%) сказали «Так незалежній Україні!». Підтримка інтеграції України з ЄС з боку суспільства так само важлива, адже європейська інтеграція – це добровільний процес, в якому об'єднуються європейські держави для реалізації своїх цілей і завдань на основі європейських цінностей.

В основі сприйняття суспільством європейської моделі розвитку для України лежать цінності, бо саме вони визначають наш світогляд і політичну поведінку, наше ставлення до реформ. Ще Платон сказав: що цінують у державі – те й проростає. Щоб європейські цінності витіснили «homo soveticus» зі свідомості українців й «проросли» своїм корінням у нашій культурі та поведінці, недостатньо лише бажання та амбітних цілей інтегруватись з ЄС, потрібно докласти титанічних зусиль до поширення європейських цінностей. Але для цього важливо розуміти відповіді на питання:

- що таке європейські цінності,
- які цінності ми успадкували,
- які ідеали хочемо наслідувати,
- які цінності й ідеали хочуть втілити політичні сили або лідери,
- як цінності впливають на реформи та модернізацію,
- як цінності змінюються з часом.

З погляду категоріального аналізу важливим є розуміння різними цільовими групами дефініцій понять «цінності» та «європейські цінності».

Цінності – це наші глибинні переконання про те, що є правильним, а що ні, наші уявлення про те, як має бути. «Цінність – це критерій, на підставі якого людина робить вибір або приймає рішення» [25, с. 245]. Кожна культура породжує власну, багато в чому унікальну, ціннісну систему. Як слушно зазначає історик зі світовим ім'ям Ярослав Грицак, «траєкторії розвитку кожної нації визначаються її історією, культурою та сповідуваними цінностями. Цінності – це своєрідний «культурний код» нації» [7].

Європейські цінності детерміновані культурним та історичним розвитком європейських держав, релігією, ідеями класичного гуманізму, лібералізмом та свободою підприємництва, вільним ринком, екологічними нормами і стандартами, фемінізмом тощо. Процес їх інституалізації тривалий в часі та є невід'ємною складовою інтеграційних процесів на Європейському континенті. Один із ідеологів європейської інтеграції та засновників панєвропейського руху (1923 р.) Граф Р. Н. Куденгофе-Калергі на Європейському конгресі в Гаазі сказав про те, що потрібно пам'ятати, що об'єднана Європа – це не мета, а засіб досягнення мети. Такі європейські цінності як мир, справедливість, свобода, толерантність – це загальнолюдські цінності, що спочатку були ідеалами, які втілені в процесах європейської інтеграції. Власне це і визначає європейську ідентичність і полягає вона в тому, наскільки самі європейці готові сповідувати і відстоювати свої цінності.

Загальнолюдські цінності стали європейськими, адже вони задекларовані

як Радою Європи, так і Європейським Союзом, та знаходять своє вираження в нормах європейського права і права ЄС, Європейській соціальній хартії, установчих договорах ЄС тощо. Фундаментальні європейські цінності, що є спільними для 27 держав-членів ЄС, визначаються у Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу (07. 12. 2007 р.) [29]. Важливо, що в основі прав і свобод у Хартії ЄС лежать базові цінності Європейського Союзу, а саме: повага до людської гідності і прав людини, свобода, демократія, рівність, верховенство права, реалізуються як цілісна система, в якій кожна базова цінність визначає і конкретизує іншу базову цінність [1, с. 31].

Отже, шість базових цінностей Європейського Союзу – це світоглядні принципи, які повинні пронизувати зміст процесу комунікації європейської інтеграції та культивуватися, відстоюватися і сповідуватися в усіх напрямках і на всіх етапах співпраці України з ЄС. Власне європейські цінності можуть бути світоглядною платформою, що об'єднає українців з європейцями. Якщо ми хочемо жити в комфортній і безпечній країні, бачити Україну європейською державою за суттю і змістом, то в основі реформ мають лежати саме ці принципи.

Для забезпечення підтримки громадянами євроінтеграційного курсу України важливим завданням є просування європейських цінностей у комунікуванні європейської інтеграції. Це знаходить своє відображення на нормативному рівні як у Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки (далі Стратегія комунікації) [24], так і в щорічних Планах заходів з її реалізації [16; 17; 18; 19]. З методологічної точки зору, важливо, щоб програмні документи, які визначають зміст процесу комунікації європейської інтеграції, формувались на основі нормативно-ціннісного підходу. Якщо європейські цінності є усвідомленою потребою громадянина чи соціуму, то ціннісні установки і переконання стають спонукою (мотивом) у виборі певної моделі розвитку та прийнятті тих чи інших рішень у відповідності з такими цінностями і переконаннями. Власне це і передбачено у Стратегії комунікації для досягнення її цілей:

- проведення органами державної влади регулярних брифінгів, прес-конференцій для представників засобів масової інформації та громадських організацій на теми поступу в процесі європейської інтеграції України;
- публікацію урядових звітів про успіхи та актуальні проблеми у проведенні проєвропейських реформ;
- підготовку і публікацію інформаційних матеріалів та підготовку і проведення інформаційних кампаній для підвищення рівня поінформованості широких верств населення про європейські цінності та стандарти щодо верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод, забезпечення гендерної рівності та подолання дискримінації в усіх її формах та проявах;
- проведення за участю громадських організацій і бізнесових кіл публічних заходів для всіх цільових груп на тему європейської інтеграції;
- проведення аудиту співпраці регіонів з ЄС, державами – членами ЄС та висвітлення результатів такої діяльності [24].

У щорічних Планах заходів 2018-2020 років з реалізації Стратегії комунікації передбачено заходи, пов'язані з цінностями: проведення інформаційних кампаній з метою підвищення рівня поінформованості громадян України щодо питань європейської інтеграції, створення та функціонування веб-порталу «Україна – ЄС»; підвищення рівня поінформованості громадян про європейські цінності, стандарти, досвід проведення реформ та критерії членства в ЄС; проведення в містах (обласних центрах) Днів культури країн ЄС тощо. З кожним роком кількість заходів та їх різновиди розширюються і цінності знаходять своє вираження у Планах заходів [16; 17; 18]. У грудні 2020 року КМІС було проведено всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України щодо євроінтеграції» [2], що ймовірно слугувало уточненню щодо цінностей у Плані заходів 2021 року та набуло такого змісту: «підвищення рівня поінформованості широких верств населення про європейські цінності та стандарти з метою стимулювання поведінкових змін та соціальних трансформацій в українському суспільстві» [19], визначено цільові аудиторії (молодь віком 16 років і старше) для яких планувалося проведення роз'яснювальних кампаній, у тому числі в рамках концепції EUКраїна [8], щодо основних європейських цінностей (повага до людської гідності, до прав людини, свобода, демократія, рівність, верховенство права) та їх значення для побудови успішної європейської держави. Забезпечення виготовлення в рамках кампанії інформаційної аудіовізуальної та друкованої продукції, подання її на загальнонаціональних теле- та радіоканалах, в Інтернеті, зокрема у соціальних мережах, громадських місцях, у форматі внутрішньої та зовнішньої реклами з охопленням понад 10 млн. осіб цільової аудиторії. Виконання покладено на Держкомтелерадіо, обласні та Київську міську державні адміністрації, інші органи державної влади, громадські об'єднання [19].

Це свідчить про те, що на урядовому рівні є усвідомлення важливості цінностей у реалізації європейського вибору України та імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС. Стало зрозуміло, що потрібно просувати європейські цінності, бо «топтання на місці», як це відбувалося протягом десятиліть, гальмує європейську інтеграцію України. Але в опитуванні 2020 року «Думки і погляди населення України щодо євроінтеграції» проблема вимірювання цінностей не ставилася. Адже зміст питань стосувався безпосередньо комунікування європейської інтеграції з боку органів державної влади. За даними аналітичного звіту, пригадують будь-яку інформацію з боку держави про євроінтеграцію – 53% респондентів, найбільше з них помітили рекламу в ЗМІ – 22% серед усіх респондентів, інформацію в соціальних мережах / сайтах – 18%, виступи українських політиків – 17%. Разом з тим, лише 5% пригадали, що чули думки експертів чи представників громадських організацій про євроінтеграцію. Щодо реформ загалом, то 49% респондентів пов'язують певні реформи з курсом на членство в ЄС (решта або не бачать зв'язку, або не бачать реформ, або не змогли відповісти) [2, с. 8-11]. Утім, окремі реформи називали не більше 19% респондентів: по 19% пов'язують антикорупційну і медичну реформи з курсом на членство в ЄС, 18% – реформу поліції, 14% – децентралізацію, 12,5% –

реформу освіти, 11% – реформу електронних послуг, 9% – реформи, пов’язані з покращенням довкілля [2, с.12].

Таким чином, результати опитування лише показують рефлексію респондентів на проведені інформаційні кампанії, що супроводжувалися поширенням різних рекламних, інформаційних продуктів на різних каналах комунікації, але жодним чином не включають ціннісного виміру комунікаційного процесу. Зважаючи на те, що раніше не було і цього, то це важливий крок у процесі комунікації європейської інтеграції. Але ще більш важливо, щоб такий підхід визначав прагматичні дії щодо поширення європейських цінностей, мав вираження у інформаційно-комунікативних технологіях, сприяв трансформації традиційних, авторитарних цінностей та наближенні українців до європейських цінностей.

Підтримку українцями вступу України до ЄС вимірюють і такі соціологічні компанії як ЦМСД «Социс», Центр Разумкова, Соціологічна група «Рейтинг». У соціальних дослідженнях 2018-2021 років підтримка коливається на рівні 58% – 60 %, звичайно з регіональними відмінностями. Цим пишаються уряд і політики, але на порядку денному постає ряд питань. Чи є ці респонденти носіями європейських цінностей? Чи розпрощались ми з менталітетом «homo soveticus»? Чи зможемо рухатись до повноправного членства в ЄС, так як це визначено змінами до Конституції України 07 лютого 2019 року (ст. 85, 102, 116) [10; 13]? Чи готові в ЄС бачити Україну повноправним членом?

Зауважимо, що меседжі політиків «Ми хочемо в ЄС» тут не спрацюють, бо хотіти і могли – не тотожні терміни. Так само як і 60% відповідей «так» на запитання «Чи проголосували б Ви за вступ України до ЄС, якби референдум відбувався сьогодні?» не означає, що завтра ми зможемо стати членами ЄС. В ЄС також усвідомлюють, що відповіді «так» недостатньо для ціннісного виміру нашого поступу на шляху до ЄС. Однаково важливо: як підтримувати вступ до ЄС, виконувати «домашні завдання» щодо імплементації Угоди про асоціацію [3], так і бути носіями європейських цінностей у повному розумінні цього терміну. І тут виходить парадокс, ніби близько 60% підтримують європейський вибір України, а «ціннісний портрет» українців не корелює з такою високою підтримкою членства України в ЄС. Дослідження цінностей викликають когнітивний дисонанс, і не лише у соціологів. Адже саме цінності визначають нашу світоглядну позицію, а відтак і ціннісні матриці поведінки.

Очевидно, що в умовах зростання загроз і посилення агресії з боку РФ підтримка 60% є логічною. Якщо подивитись на матрицю SWOT-аналізу, то війна (як слабкість і загроза (weakness & threat) дає нам можливість побачити інші шляхи (opportunities) і, по суті, є поштовхом до переосмислення цінностей і трансформації світогляду, що є сильною стороною (Strengths), хоча й відбувається повільно. Тим паче, що це співпадає з бажанням багатьох українців жити у європейській державі, де забезпечуються безпека і права людини, людська гідність і високий рівень культури, толерантності й добробуту. Відтак дедалі частіше приходиться усвідомлення того, що нам потрібно приймати цивілізовані норми і стандарти, посилювати безпеку і водночас шукати гарантії

безпеки, швидшими темпами рухатися в європейському та євроатлантичному напрямках. Власне це може бути поясненням вище зазначеного парадоксу, адже в умовах посилення загроз з боку Росії реалізація європейського вибору набуває ще більшої актуальності.

Хоча, за даними різних соціологічних досліджень, більшість громадян підтримують євроінтеграційний курс України, але рівень підтримки і донині суттєво різниться залежно від регіону, що дає підстави підтвердити думку авторів монографії «Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах» про «ціннісний розкол по лінії «Захід – Схід» головним чином щодо державницьких і світоглядних, а не загальнолюдських цінностей» [25, с. 5]. Це підтверджується і даними соціологічних досліджень цінностей.

Чому так важливо для України дослідження цінностей?

Україна проходить період важливих соціальних, культурних і політичних трансформацій, які тісно пов'язані зі зміною цінностей, культури і нових форм громадської активності та політичної участі. Більше того, без світоглядних змін не можуть бути ефективними реформи, адже їх мають розуміти й сприймати всі, кого вони стосуються. Культура, зі свого боку, визначає розвиток усіх сфер життя суспільства, сприяючи засвоєнню тих чи інших цінностей. Дослідження цінностей – це не лише синтез нових сенсів в українському суспільстві, а й аналітика, що є базисом, на якому базується розвиток, приймаються рішення, розробляються політика і стратегії розвитку, безпеки тощо. Чимало науковців зазначають, що цінності у суспільстві можуть змінитися лише зі зміною поколінь. Ціннісні зміни у бік європейських цінностей більше характерні для молоді віком 18-27 років, про що предметно йдеться у дослідженні О. Тупахіної, К. Сіріньок-Долгарьової, Р. Махачашвілі «Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи» [9], що проведено в 2021 році. Я. Грицак також зауважує, що достатньо, щоб відповідні зміни відбулися принаймні в окремому сегменті цінностей (політична культура і громадська активність) та окремому сегменті суспільства (мотивована, мобілізована молодь). Ціннісні зміни в українському суспільстві відбуваються, але досить повільно. Це також показують міжнародні дослідження цінностей, до яких долучилася Україна.

У 2020 році «Світове Дослідження Цінностей» (WVS) та «Дослідження Європейських Цінностей» (EVS) об'єднали зусилля та підготували інструментарій опитування з врахуванням цілей обох проєктів. В Україні проєкт реалізовувався у партнерстві з Центром «Соціальний моніторинг» та компанією «Info Sapiens». У розрізі досліджуваної проблеми важливим є аналіз цінностей, що виражають особливості політичної культури та політичної поведінки, зацікавленість політикою та участь громадян у політичних процесах. Сьома хвиля WVS включає такі нові теми, як питання справедливості, моральних принципів, корупції, підзвітності та ризиків, міграції, національної безпеки та глобального управління.

Позаяк масив даних надзвичайно великий – зупинимося на декількох показниках. За даними дослідження WVS сьомої хвилі 2020 року суттєво зростає кількість тих, хто пишається своїм громадянством: у 2011 році такі громадяни

становили 67%, у 2020 році – 82,2% (з них 34,7% – дуже пишаються та 47,5% – скоріше пишаються). Це наближає Україну до країн ЄС, свідчить про поступовий відхід від радянських цінностей, а також може свідчити про зміцнення державності та зростання солідарності в умовах війни. Але потрібно зважати на те, що за 9 років після шостої хвилі WVS в Україні відбулася Революція Гідності, анексований Крим і окуповані частини Донецької та Луганської областей, де проживало 14% населення України (6,5 млн людей). У результатах сьомої хвилі WVS вони не включені у вибірку.

Загалом, серед фундаментальних цінностей українців перше місце займає сім'я – важлива для 93,3% [22, с. 20], релігія важлива для 62,1% [22, с. 25], а політика – для 34,61% [22, с. 178]. Не зважаючи на те, що опитування проводилося під час передвиборчої кампанії місцевих виборів (25 жовтня 2020 р.), рівень зацікавлення політикою відповідає рівню 2011 року, коли жодних виборів не проводилось. Порівнюючи рівень зацікавленості політикою у різних хвилях, варто зазначити, що найвищий відсоток тих, хто цікавився політикою, спостерігався у 2006 та 2008 роках (56% та 49,5%, відповідно), а найнижчий – у 2011 році (33%) [22, с. 178].

Серед форм політичної та громадської участі українці надають перевагу пожертвуванням грошей на організацію або проведення різного роду кампаній, а також зверненням до урядовців, включаючи електронні петиції. Про участь у таких формах діяльності повідомили лише 15,3% та 11,3% опитаних, відповідно [22, с. 182]. Готовність брати участь у дозволених демонстраціях поступово знижувалася, починаючи з 2006 року з 18% до 8% у 2020 році [22, с. 180]. Це відбувалося на фоні зниження довіри до більшості державних інституцій (суди, уряд, Верховна Рада, освітні заклади, державні установи і служби загалом), окрім Збройних сил та Національної поліції, довіра до яких зросла. Збройним силам довіряли у 2020 році 74,6% на відміну від 2011 року – 56,8%. Національній поліції в 2011 році довіряли 31,6%, а в 2020 році – 38,8% опитаних [22, с. 60]. У 2020 році 56,9% готові захищати Україну, в 2011 році цей показник був нижчим – 40,3% [22, с. 113].

Порівнюючи відношення до приватної і державної власності, Україна займає перше місце щодо збільшення частки державної власності. Жодна з європейських країн не підтримує збільшення частки державної власності, окрім України. Частка державної власності в бізнесі та виробництві, на думку респондентів, повинна бути збільшена до 6,6 за 10-бальною шкалою [22, с. 86], попри це переважна більшість населення (82,6%) поділяє думку про повсюдну поширеність корупції [22, с. 92].

У порівнянні з результатами 2011 року, в 2020 році зниження частки тих, хто позитивно оцінює зростання поваги до влади з 50% до 31,9%; зростання частки респондентів з 30% до 54,4%, які вважають, що під час виборів проводиться правильний підрахунок голосів; до 60,4% опитаних на відміну від 35% вважають, що у виборців є реальна можливість вибору [22, с. 189]. За необхідності вибору, що є важливішим – свобода або рівність – 63,7% опитаних в Україні обирають свободу, але якщо вибір між свободою і безпекою, то безпеку

обирають 65,9% [22, с. 114].

На основі даних, що отримуються під час кожної хвили, вчені Р. Інглхарт та К. Вельцель розробили аналітичний інструмент WVS під назвою «Культурна мапа світу», яка має два виміри для крос-культурного порівняння країн і регіонів:

- вимір 1 (вісь Y) – дихотомія традиційних секулярно-раціоналістичних цінностей;
- вимір 2 (вісь X) – цінності виживання цінності самовираження [11; 31].

Кожна держава розміщена на «Культурній мапі світу» не за географічними характеристиками, а за цінностями свого народу, що відображає культурну близькість. Координати певної держави визначають її ціннісний профіль, який можна визначити за двома осями координат. Отримані результати дослідження в межах сьомої хвили WVS дають можливість на даному етапі осмислити місце України в ціннісно-культурному вимірі як на європейському просторі, так і в світі. На «Культурній мапі світу», за результатами WVS сьомої хвили (рис. 1), у 2020 році Україна все ж таки трохи змістилася вправо і є ближчою до групи православних європейських держав, таких як Болгарія, Сербія та Греція, але все ще залишається найближче до Росії та Білорусі. Якщо порівнювати мапи п'ятої (2006 р.), шостої (2011 р.) і сьомої (2020 р.) хвиль, то Україна за 15 років суттєво не змістилася. Це підтверджує думку вчених про те, що зміна цінностей відбувається досить повільно.

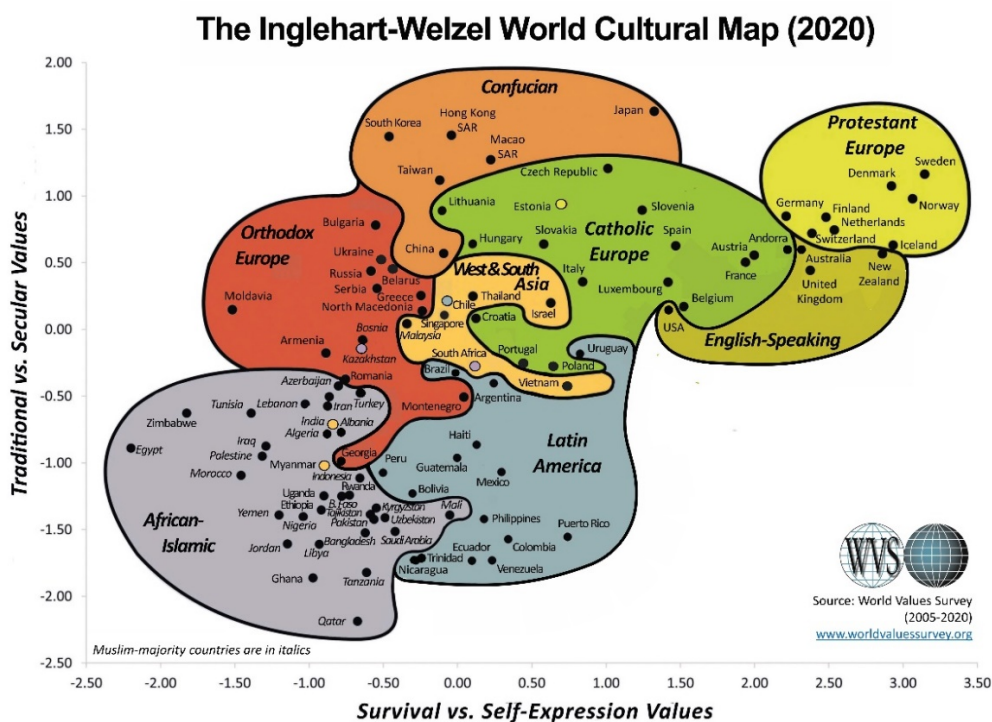

Рис. 1. Культурна мапа світу за WVS-7 (2020 р., попередня версія).
Джерело: [31].

Хоча Україна конституційно задекларувала європейський шлях розвитку, однак, емпіричні дані 2020 року показують, що в порівнянні з результатами більшості держав ЄС, ціннісно-нормативна система виступає одним з бар'єрів руху в цьому напрямі, що і підтверджується місцем на «Культурній мапі світу» за результатами сьомої хвилі WVS (рис. 1). І це вказує на необхідність послідовного формування ціннісних орієнтирів на основі системи європейських цінностей, зокрема, рівності перед законом, самореалізації, толерантності, відкритості змінам, індивідуальної відповідальності та взаємодопомоги. Усвідомлення європейських цінностей українцями відбудеться тоді, коли вони будуть автоматично сповідуватися і по суті будуть фільтром європейської самоідентифікації.

Таким чином, ціннісно-культурне поле українського суспільства характеризується суперечливим і дуже повільним відходом від пострадянських орієнтацій у сфері розбудови державного та політичного устрою, економіці, формуванні міжособистісних стосунків, правовій системі тощо.

У аналітичному звіті соціологічного дослідження «Хто ми: Портрет українців очима українців», проведеного в червні 2021 року аналітичним центром «Український інститут майбутнього» (далі УІМ), експерти зазначають про «парадокс самоідентифікації українців» як європейців, тобто ідентифікації себе з Європою [23, с. 13]. Ми ніби й хочемо бути європейцями, вважаємо Україну європейською державою, але лише 0,5% українців визнають себе європейцями в першу чергу і лише 1% в другу чергу. Навіть серед молоді частка тих, хто вважає себе європейцями, сягнула лише 0,6%. А от близькість українців з росіянами відчують 22% (1-й вибір) та 12% (2-й вибір) і майже стільки з білорусами – 18% і 17%, що є їх першим і другим вибором відповідно. На третьому місці ідентифікація з поляками: 16% у першому та 10% у другому виборі [23, с. 13]. Це бачимо і на «Культурній мапі світу» [рис. 1]. Дослідження показує, що для більшості українців характерна самоідентифікація, але вони все ще є носіями цінностей радянського минулого (хоча відбувається поступовий відхід) і за висновками експертів УІМ «мають примітивне уявлення щодо свого майбутнього і викликів, що стоять перед державою, і не мають розуміння того, як протистояти загрозам глобального масштабу» [23, с. 3].

Результати дослідження УІМ підтверджують, що «українці готові рухатись в європейському напрямку, проте поняття «європейські цінності» є дуже обмеженим. Європа сприймається як втілення добробуту, матеріальних благ та покращення життя» [23, с. 10]. Як і в WVS [22, с. 51-52], так і у дослідженні УІМ, українці сприймають європейські цінності в основному через матеріально-економічні і правові категорії, аніж в духовно-культурному та морально-етичному вимірі. Зокрема, у питаннях щодо визначення європейських цінностей, усі вікові групи були солідарні у тому, що це, насамперед, гідна оплата праці (42% – 46%), гідні умови праці (38% – 43%), свобода слова (33% – 38%), рівність усіх перед законом (31% – 35%) [23, с. 10]. Звичайно простежується відхід від «homo soveticus», але європейські цінності ще не визначають наш європейський вибір.

Але варто зазначити, що є усвідомлення держави, української нації через сприйняття головних символів: для 60% – прапор, 52% – гімн, 46% – мова, 36% – герб і 29% – вишиванка [23, с. 26]. Подібна ситуація з визначенням гасел «Слава Україні! – Героям слава!», які підтримують 60% і 40% відповідно молодь 18-30 років, 51% і 34% – респонденти середнього (31-54 роки) і 43% і 30% – респонденти старше 55 років [23, с. 27]. Ці показники певною мірою корелюють з даними WVS-7, що виражають ставлення до державності та самоідентифікацію.

Дослідження УІМ показало, що є певні регіональні особливості сприйняття демократичних цінностей, але ще більш вражаючим є розрив у розумінні змісту цінностей усіма респондентами. Якщо свобода слова є цінністю для 30-55% залежно від регіону, то індивідуалізм і рівність перед законом вважають демократичними цінностями лише 9-15% респондентів (табл. 1). Очевидно, що потрібно спрямувати зусилля на підвищення рівня знань українців щодо змісту європейських цінностей не як абстрактних понять, а як реальних кейсів.

Таблиця 1.

Демократичні цінності (регіональні особливості)

Цінності	Захід%	Центр%	Південь%	Схід %	Донбас%
Свобода слова	55	48	40	37	30
Незалежність України	33	33	29	26	23
Можливість критикувати владу	33	30	31	28	26
Патріотичні цінності	29	26	21	23	18
Можливість виходити на протести	26	27	24	20	18
Територіальна цілісність	16	20	19	15	15
Індивідуалізм	12	14	13	11	9
Рівність перед законом	10	14	13	10	15
Цінність вищої освіти	8	11	13	8	11

Джерело: [23, с. 38]

Не можна залишити поза увагою ставлення респондентів різних вікових груп до вищої освіти, позаяк вища освіта є цінністю всього лише для 8-13% опитаних (табл. 1). Це заставляє задуматися, адже на ряд показників, про що йшлося вище, відповідь можна отримати саме з визнання важливості вищої освіти. Такий результат заставляє задуматись, адже саме освіта може «руйнувати» цінності минулого і сприяти засвоєнню європейських цінностей. Освіта «дозволяє через аргументацію, обґрунтування, протиставлення, повторення формувати та закріплювати ті цінності, які становлять основу держави» [25, с. 247] і визначають тривалість трансформації наших ціннісно-світоглядних установок та наближення до європейських цінностей.

На основі аналізу даних кількісного і якісного дослідження, яке проведене УІМ, експерти узагальнюють, що переважна більшість українців розуміють європейські цінності як свободу та верховенство права, але не зважають на важливість власної відповідальності. Цінності, що вирізняють українців (патерналізм, соціальна зрівнялівка, нетерпимість до заможних людей, кар'єризм, безвідповідальність тощо), детерміновані радянським минулим і є чужими для абсолютної більшості європейців. Для більшості українців «Європа

асоціюється з абстрактними категоріями порядку, законності, рівності, справедливості та багатства. А такі невід’ємні європейські ціннісні орієнтири як толерантність, відсутність дискримінації за гендерними, расовими чи віковими ознаками поки-що мало сприймаються українцями» [23]. Очевидно, що це свідчить про відсутність розуміння цілісної картини європейської дійсності, а отже, критичного її осмислення. Історія свідчить, що ідеали і цінності змінюються під впливом історичних подій. Чи зможуть українці протистояти тим загрозам і викликам, які стоять перед нами і чи вплинуть історичні події на зміну ціннісних орієнтирів – покаже час.

Висновки. Систему цінностей, на яку орієнтується більша частина суспільства, формують політичні еліти. Ціннісна парадигма, в рамках якої діють еліти, визначає зміст комунікації влади з громадянами, а цінності в свою чергу – визначають поведінку громадян. Важливу роль у реалізації європейського вибору України на рівні суспільства відіграють ціннісні установки як політичних еліт, так і громадян.

Зміст комунікації влади з громадянами має бути наповнений духом європейської інтеграції та пронизаний європейськими цінностями. Це поступово знаходить вираження у гармонізації національного законодавства до норм права ЄС і європейського права, імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС, у Стратегії комунікації про європейську інтеграцію, Планах заходів з її реалізації. Всі стратегічні документи щодо реалізації європейського вибору України та інформаційні продукти повинні базуватися на цінностях-медіаторах, завдяки яким і відбувається перехід від пострадянських цінностей до європейських. В свою чергу цінності-медіатори мають бути ієрархічно організовані в систему цінностей, що є найважливішим рівнем соціальної регуляції та організації. В умовах гібридної війни з Росією це важливо, так само як і реалізація європейського курсу України та гарантії безпеки.

Комунікування європейської інтеграції у фокусі ціннісної парадигми визначається, з одного боку, інформаційно-комунікативними технологіями, а з іншого – рівнем довіри до влади, внутрішніми реформами в Україні, підтримкою громадянського суспільства. Рівень підтримки визначається повнотою змісту і якістю процесу комунікації європейської інтеграції.

Для забезпечення єдності громадської думки та реалізації європейського вибору України важливу роль відіграють цінності, що передаються з покоління в покоління і формуються в процесі комунікації на всіх рівнях. У даному ключі зменшення ціннісного розриву і єдність громадської думки щодо сприйняття і підтримки євроінтеграції у ціннісному вимірі можливе через інституалізацію європейських цінностей, які закріплені в правових нормах, або будуть такими.

Стратегії комунікаційних кампаній, їх змістовне наповнення мають ґрунтуватися на результатах фундаментальних соціологічних досліджень. Актуальними є дані довгострокових порівняльних проектів Світового дослідження цінностей (World Values Survey) та Європейського дослідження цінностей (European Values Study), в яких увага зосереджується на основних рисах і базових людських цінностях окремих суспільств. Ці дослідження дають

змогу визначати динаміку змін у соціальному розвитку та проводити компаративний аналіз різних суспільств, як загалом, так і за окремими блоками. Участь України в цих проєктах є важливою, бо ми отримуємо велику емпіричну базу даних, яка може бути використана залежно від цілей і завдань.

Дослідження цінностей, як важливого структурного елементу світогляду, політичної культури та політичної поведінки, на міжнародному та національному рівнях сприяє розумінню тих важливих проблем, що стоять на заваді впровадження реформ в Україні, визначення цінностей-медіаторів, на основі яких можна подолати ціннісний розкол, реалізувати європейський вибір України. Останні міжнародні і крос-національні дослідження підтверджують гіпотезу про ціннісний розкол в Україні, який допоки жодній владі не вдалось подолати. Продовжується ціннісна трансформація, що пов'язано зі зміною світоглядних систем і європейським вибором України.

Головною умовою комунікування європейської інтеграції є підвищення рівня знань українців щодо змісту європейської інтеграції та європейських цінностей не як абстрактних понять, а як реальних кейсів із просування європейських цінностей. Засвоєння європейських цінностей можливе через проведення потужних інформаційно-комунікативних кампаній і просвітницької роботи серед громадян України з широким охопленням різних цільових груп. Особливо актуальною ця проблема постає на регіональному та місцевому рівнях, де все ще домінуючими є погляди на євроінтеграцію, як на суто зовнішній процес, який не стосується громадян та внутрішніх перетворень в державі, або найчастіше асоціюється з безвізовим режимом чи трудовою міграцією. Подолання ціннісних бар'єрів – важливе завдання не лише для уряду чи політиків, а й для кожного громадянина. Історія дає нам шанс і право вибору.

Список використаних джерел:

1. Амельченко Н. А. Цінності об'єднаної Європи. Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ, 2013. 42 с. URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf
2. Всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України щодо євроінтеграції». Київський міжнародний інститут соціології. Грудень 2020 р. URL: https://association4u.in.ua/docs/EUK_Omnibus_Report_UKR.pdf
3. Герасимчук Т. Ф. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: особливості комунікування. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Гол. ред. В. М. Вашкевич. К. Гілея. 2018. 135 (8). 421 с. С. 339-346.
4. Головаха Е. Как изменились украинцы за 25 лет независимости. URL: <https://focus.ua/politics/355410/>
5. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. Український соціологічний журнал. 2016. № 19 (1-2). С. 26-30.
6. Головаха Є. Ціннісні засади і бар'єри модернізації в Україні. URL: <https://un-sci.com/ru/2021/08/03/uchenyj-s-mirovym-imenem-e-golovaha-v-nauke-sejchas-provodyatsya-ne-issledovaniya-a-zamery/?fbclid=IwAR3Ygz74XtqVPXnuuEMW1q7MbMpcCA4dYLXZ9vWYOWpXADVIJzpe6hJBjM>
7. Грицак Я. Подолати минуле: Глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
8. «EUKраїна»: про європейські цінності простими словами. URL: <https://association4u.in.ua/>
9. Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи = European Values in Ukrainian Education: Challenges and Frontiers : колект. моногр. / за ред. О. В. Тупахіної, К. Г. Сіріньок-Долгарьової, Р. К. Махачашвілі. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2021. 228 с. URL: https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/YEvropejski-czinnosti-v-ukrayinskij-osviti_vyklyky-ta-perspetyvy_EUVOLIA-kolektyvna-monografyya_LihaPres.pdf
10. Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>
11. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития М.: Новое издательство, 2011. 464 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/eloaden/inglehart_welzel.pdf
12. Катерина Зарембо. Європейський Донбас: як комунікувати європейську інтеграцію на Донеччині та Луганщині. Центр «Нова Європа». Жовтень, 2020. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/FES_Europ_Donbas_ukr_web.pdf

13. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n5052>
14. Костенко А. М. Інформаційно-комунікативні стратегії євроінтеграції в Україні. Грані. Т. 21 (11) 2018. С. 70-77.
15. Матета О. А. Ціннісні виміри трансформації сучасного українського суспільства. Сучасне суспільство. Випуск 1 (15). 2018. С. 87-99.
16. Про затвердження плану заходів на 2018 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-2018-%D1%80>
17. Про затвердження плану заходів на 2019 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2019-%D1%80#n16>
18. Про затвердження плану заходів на 2020 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2020-%D1%80#Text>
19. Про затвердження плану заходів на 2021 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2021-%D1%80#Text>
20. Рябчук М. Ю. «Європейці» мимоволі? Про ціннісний вимір української національної ідентичності. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 3-4. С. 93-123.
21. Сакало О. Є. Ціннісний портрет українського суспільства: за даними World Values Survey. Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал. Національний університет «Одеська юридична академія». Випуск 11. Одеса, 2016. С. 99-101.
22. Світове дослідження цінностей (World Values Survey, WVS) URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/140/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf
23. Соціологічне дослідження «Хто ми: Портрет українців очима українців». Український інститут майбутнього. 10-15 червня 2021 р. URL: <https://uifuture.org/publications/hto-my-portret-ukrayincziv-ochyma-ukrayincziv/>
24. Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/779-2017-%D1%80>
25. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах. Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. К.: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 336 с.
26. Суспільно-політичні орієнтації населення України. КМІС. Квітень 2020. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20200406_pressconf/politics_april%202020.pdf
27. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь. Ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода,